

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ماهیت و ضرورت پول و بهره در نظام سرمایه‌داری: رویکرد انتقادی

مؤلفان:

دکتر رحیم دلالی اصفهانی

(دانشیار اقتصاد دانشگاه اصفهان)

دکتر حجت ایزدخواستی

(استادیار اقتصاد دانشگاه بزد)

انتشارات ارشد - ۱۳۹۳

سرشناسه: ایزدخواستی، حجت، ۱۳۵۹ -
 عنوان و نام پدیدآور: ماهیت و ضرورت پول و بهره در نظام سرمایه‌داری: رویکرد
 انتقادی / مؤلفان: حجت ایزدخواستی، رحیم دلایی اصلغی
 مشخصات نشر: مشهد: ارسطو، ۱۳۹۳.
 مشخصات ظاهری: ۲۲۶ ص.؛ مصور. جدول، نمودار
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۰۷۰۳-۹-۱
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 یادداشت: آوازنامه
 یادداشت: کتابخانه: ص ۲۳۳
 موضوع بهره
 موضوع پول
 موضوع سرمایه
 موضوع سرمایه‌گذاری
 شماره فروداده ادلانی: ص ۱۳۲۵ -
 رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۲۹۲ (۱۱۰۲۲۱)
 رده‌بندی توربین: ۳۲۲۴
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۵۲۹۳

نام کتاب: ماهیت و ضرورت پول و بهره در نظام سرمایه‌داری: رویکرد انتقادی
 مؤلفان: حجت ایزدخواستی - رحیم دلایی اصلغی
 ناشر: ارسطو
 دسته‌بندی آرایشی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
 شماره: ۱۰۰۰ جلد
 نوع چاپ: اول - ۱۳۹۳
 چاپ: مدیران
 قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۰۷۰۳-۹-۱
 نقش‌های مرکز بخش: ۵۰۹۶۱۴۵-۵۰۹۶۱۴۶-۵۱۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار	
فصل اول: ماهیت و ضرورت پول	
۱-۱- ماهیت پس انداز و قرض دهی	۱۶
۲-۱- مفهوم و ماهیت پول	۱۷
۳-۱- سیر تحول پول	۱۹
۴-۱- کالای عمومی بودن پول	۲۲
۵-۱- حجاب پولی و توهم پولی	۲۴
۶-۱- توهم تهاتری	۲۵
۷-۱- خواص اساسی پول	۲۶
۸-۱- ارزش استفاده و ارزش مبادله	۲۹
۹-۱- تضادهای اساسی نظام فعلی پول	۳۰
۱۰-۱- بررسی و نقد نظریات اندیشه‌وران غربی درباره ماهیت پول	۳۲
۱-۱۰-۱- نظریه فلزگرا (متالیزم)	۳۳
۱-۱۰-۱-۱- ارزش پول کالایی در نظریه فلزگرا	۳۴
۱-۱۰-۱-۲- چالش‌های نظریه فلزگرا	۳۵
۲-۱۰-۱- نظریه فرمانگراها (چار تالیزم)	۳۷
۱۱-۱- نتیجه‌گیری	۳۹
فصل دوم: مفهوم، ماهیت و سیر تاریخی ممنوعیت بهره در غرب	
۱-۲- مفهوم بهره	۴۳
۲-۲- سیر تاریخی ممنوعیت بهره در غرب	۴۷
۳-۲- مخالفت با بهره در عهدین	۴۸

- ۴۲-۴- مخالفت با بهره در دوران باستان و قرون وسطی ۴۹
۲-۵- تحولات بهره در بعد از قرن دوازدهم ۵۵
۲-۶- استدلال‌های عقلی در ممنوعیت بهره ۵۶
۲-۷- نتیجه‌گیری ۶۰

فصل سوم: دکترین غرب در دفاع از بهره

- ۳-۱- تضعیف نظریه ممنوعیت بهره ۶۴
۳-۲- دفاع بوم باورک از بهره ۶۵
۳-۳- پشت‌ازان مبارزه با ممنوعیت بهره ۶۷
۳-۳-۱- مکتب جدید کالوین ۶۷
۳-۳-۱-۱- دفاع مولینس از بهره ۶۹
۳-۳-۱-۲- دفاع بیسولد از بهره ۷۱
۳-۳-۱-۳- دفاع بکن از بهره ۷۲
۳-۴- دکترین دفاع از بهره در هلند ۷۲
۳-۴-۱- دفاع گروتیوس از بهره ۷۳
۳-۴-۲- دفاع سلماسیس از بهره ۷۳
۳-۴-۳- دفاع بوم باورک از دکترین سلماسیس ۷۶
۳-۵- دکترین دفاع از بهره سلماسیس در آلمان ۷۸
۳-۵-۱- دفاع جاستی از بهره ۷۸
۳-۵-۲- دفاع سوننفلز از بهره ۷۹
۳-۶- دکترین دفاع از بهره در انگلستان ۸۰
۳-۶-۱- ماهیت بهره از دیدگاه جان لاک ۸۲
۳-۶-۲- ماهیت بهره از دیدگاه جیمز استوارت ۸۴
۳-۶-۳- رویکرد هیوم به بهره ۸۵
۳-۷- دکترین بهره در ایتالیا ۸۶
۳-۸- نتیجه‌گیری ۸۸

فصل چهارم: تبیین و نقد ماهیت نظریه مولد بودن سرمایه

- تبیین و نقد ماهیت نظریه مولد بودن سرمایه ۹۱
۴-۱- مولد بودن مستقیم سرمایه ۹۱
۴-۱-۱- مفهوم مولد بودن ساده و ماهیت آن ۹۲
۴-۱-۲- مولد بودن فیزیکی سرمایه ۹۳
۴-۱-۳- مولد بودن ارزشی سرمایه ۹۴
۴-۲- انواع نظریه‌های مولد بودن سرمایه ۹۸
۴-۲-۱- نظریه‌های مولد بودن ساده ۹۹
۴-۲-۱-۱- نظریه سی ۹۹

- ۱۰۶-۳-۴- بسط نظریه مولد بودن سرمایه .....
 ۱۰۷-۱-۳-۴- نظریه شون .....
 ۱۰۸-۲-۳-۴- نظریه ریدل .....
 ۱۰۹-۳-۳-۴- نظریه راشر .....
 ۱۱۱-۴-۳-۴- نظریه شلوگیا .....
 ۱۱۲-۴-۴- نقد نظریه مولد بودن ساده .....
 ۱۱۳-۱-۴-۴- نقد مولد بودن ارزشی سرمایه .....
 ۱۱۷-۵-۴- نقد مولد بودن فیزیکی سرمایه .....
 ۱۱۹-۶-۴- نظریه مولد بودن غیرمستقیم .....
 ۱۲۰-۱-۶-۴- نظریه لرد لادردیل .....
 ۱۲۵-۲-۶-۴- نظریه مالتوس .....
 ۱۲۶-۳-۶-۴- نظریه کری .....
 ۱۲۶-۴-۶-۴- نظریه اسمیت .....
 ۱۲۷-۵-۶-۴- نظریه وان تون .....
 ۱۲۸-۷-۴- نقد نظریه مولد بودن سرمایه .....
 ۱۲۸-۸-۴- نتیجه گیری .....

فصل پنجم: تبیین و نقد ماهیت نظریه مولد فیزیکی بودن سرمایه بوم باورک

- تبیین و نقد ماهیت نظریه مولد فیزیکی بودن سرمایه بوم باورک ۱۳۳
 ۱-۵- نظریه بهره بوم باورک ۱۳۳
 ۲-۵- تفاوت ارزش کالاهاى حال و آینده ۱۳۴
 ۱-۲-۵- تفاوت در نیاز در زمان حال و آینده ۱۳۷
 ۲-۲-۵- کمتر از حد بر آورد کردن آینده ۱۳۹
 ۱-۲-۲-۵- دلایل روانشناختی کمتر از حد بر آورد کردن آینده ۱۴۰
 ۱-۱-۲-۲-۵- تصورات ناقص افراد از نیازهای آینده خود ۱۴۰
 ۲-۲-۲-۲-۵- ضعف اراده ۱۴۰
 ۳-۲-۲-۲-۵- کوتاهی عمر و نااطمینانی زندگی ۱۴۱
 ۳-۲-۵- مزیت فنی کالاهاى حال ۱۴۲
 ۳-۵- نقد نظریه بهره بوم باورک ۱۴۲
 ۱-۳-۵- نقد اول ۱۴۲
 ۲-۳-۵- نقد دوم ۱۴۳
 ۳-۳-۵- نقد سوم ۱۴۴
 ۴-۳-۵- نقد چهارم ۱۴۴
 ۵-۳-۵- نقد پنجم ۱۴۴
 ۲-۵- نتیجه گیری ۱۴۴

فصل ششم: تبیین و نقد ماهیت نظریه بهره فیشر

۱۴۹	تبیین و نقد ماهیت نظریه بهره فیشر
۱۴۹	۱-۶- ماهیت درآمد و سرمایه
۱۵۰	۲-۶- ارتباط درآمد واقعی و هزینه زندگی
۱۵۱	۳-۶- هزینه کالا در مقابل هزینه استفاده آن
۱۵۲	۴-۶- درآمد پولی و واقعی
۱۵۳	۵-۶- ماهیت و ارزش سرمایه و ارتباط آن با جریان درآمد
۱۵۹	۶-۶- بهره پولی و بهره واقعی
۱۶۰	۷-۶- تبیین ماهیت نظریه بهره فیشر
۱۶۱	۱-۷-۶- رجحان زمانی و بی صبری
۱۶۱	۱-۱-۷-۶- رجحان زمانی
۱۶۴	۲-۱-۷-۶- بی صبری
۱۶۵	۱-۷-۶-۱-۲-۱- مشخصه‌های درآمدی
۱۶۸	۱-۷-۶-۱-۲-۱-۲- مشخصه‌های فردی
۱۶۹	۸-۶- نقد نظریه بهره فیشر
۱۷۱	۹-۶- نتیجه‌گیری

فصل هفتم: تبیین و نقد ماهیت نظریه بهره صفر شو میتر

۱۷۵	تبیین و نقد ماهیت نظریه بهره صفر شو میتر
۱۷۵	۱-۷- منشأ بهره در نظریه شو میتر
۱۷۶	۱-۱-۷- بهره وام مصرفی
۱۷۶	۲-۱-۷- بهره وام تولیدی
۱۷۷	۲-۷- معمای بهره
۱۷۹	۳-۷- مازاد ارزش ناشی از توسعه
۱۸۰	۱-۳-۷- بهره به عنوان یک پدیده ناشی از توسعه
۱۸۰	۴-۷- نتایج شو میتر
۱۸۱	۵-۷- نقد نظریه بهره شو میتر
۱۸۳	۶-۷- نتیجه‌گیری

فصل هشتم: بهره پولی و بحران‌های اقتصادی: راه برون‌رفت

۱۸۷	۱-۸- ماهیت بهره پولی و پیامدهای آن
۱۸۹	۲-۸- جدایی بخش پولی و واقعی
۱۸۹	۱-۲-۸- رکود بزرگ
۱۹۲	۲-۲-۸- بحران مالی ۲۰۰۸
۱۹۷	۳-۸- ماهیت و نقش نرخ بهره پولی منطبق با ربا
۱۹۷	۱-۳-۸- ماهیت حرمت ربا در قرآن

- ۱۹۸-۱-۳-۸- مفهوم ربا در قرآن.....
- ۱۹۹-۲-۳-۸- فلسفه تحریم ربا در قرآن.....
- ۲۰۳-۴-۸- تحریم ربا در روایات.....
- ۲۰۴-۱-۴-۸- فلسفه تحریم ربا در روایات.....
- ۲۰۴-۱-۱-۴-۸- از بین رفتن روحیه تعاون و احسان.....
- ۲۰۴-۲-۱-۴-۸- افزایش روحیه حرص و طمع.....
- ۲۰۵-۲-۱-۴-۸- ترک تجارت و کاهش تولید.....
- ۲۰۵-۵-۸- راهکار اسلام در عدم کتز و بهره کشی پول.....
- ۲۰۵-۱-۵-۸- انفاق و صدقه.....
- ۲۰۶-۲-۵-۸- قرض الحسنه.....
- ۲۰۸-۴-۵-۸- عقود اسلامی.....
- ۲۰۹-۱-۴-۵-۸- عقود مبادله‌ای.....
- ۲۰۹-۲-۴-۵-۸- عقود مشارکتی.....
- ۲۱۳-۶-۸- نتیجه گیری.....

فصل نهم: بهره اسمی، مالیات تورمی و رفاه

- ۲۱۷-۱-۹- مفهوم و رابطه نرخ بهره اسمی، تورم و هزینه رفاهی.....
- ۲۱۹-۲-۹- هزینه رفاهی مالیات تورمی در الگوی تعادل جزئی.....
- ۲۲۲-۳-۹- هزینه رفاهی مالیات تورمی در الگوی تعادل عمومی.....
- ۲۲۲-۱-۳-۹- خانوار.....
- ۲۲۴-۲-۳-۹- شرایط مرتبه اول.....
- ۲۲۵-۳-۳-۹- هزینه رفاهی مالیات تورمی در الگوی لوکاس.....
- ۲۲۷-۴-۳-۹- مقایسه هزینه رفاهی مالیات تورمی در الگوی تعادل جزئی و تعادل عمومی.....
- ۲۲۸-۴-۹- نتیجه گیری.....

- ۲۲۹-واژه‌نامه انگلیسی-فارسی.....
- ۲۳۳-منابع و مأخذ.....

فهرست شکل‌ها

- ۱۵۷-شکل (۱-۶) جریان در آمد با نرخ فزاینده.....
- ۱۵۸-شکل (۲-۶) جریان در آمد با نرخ کاهنده.....
- ۲۲۰-شکل (۱-۹) هزینه رفاهی مالیات تورمی در الگوی بیلی.....
- شکل (۲-۹) هزینه‌های رفاهی مالیات تورمی (GDP٪) در ایران در الگوی تعادل جزئی بیلی و تعادل عمومی لوکاس در وضعیت یکنواخت.....
- ۲۲۸-۲۲۸.....

پیشگفتار

پول به عنوان یک قرارداد اجتماعی، شکل دهنده و تسهیل کننده فعالیت‌های اقتصادی انسان‌هاست. بنابراین شکل‌گیری فعالیت‌های اقتصادی بستگی تام به نهادینه شدن نظام‌های پولی دارد. نظام پولی مسلط امروز دارای نواقص عمده‌ای است. بنابراین، ضعف تلقی رایج نسبت به ماهیت پول، مکانیزم انتشار و نحوه توزیع آن، باعث ناکارآمدی نظام پولی حاکم شده که نتیجه نهایی آن می‌تواند ناکارآمدی در تخصیص بهینه منابع و هزینه رفاهی تورم باشد. از این رو، رشد ثروت پولی و افزایش بدهی‌ها، تمرکز ثروت در دست گروهی خاص، توزیع ناعادلانه درآمدها، پایمال شدن عدالت اجتماعی، مصرف‌گرایی و ایجاد بحران‌های زیست محیطی، افزایش بیکاری، تورم و در نهایت تهدید صلح اجتماعی از طریق بحران‌های اقتصادی - اجتماعی، برخی از پیامدهای منفی نرخ بهره مثبت در جامعه است. در کتاب حاضر ضمن پرداختن به ماهیت پول و بهره در نظام متعارف و بحران‌های اقتصادی - اجتماعی ناشی از آن، با رویکرد اسلامی راه‌حل‌های برون رفت از آن نیز بیان می‌شود.

بهره پولی معلول پول کالایی است که از قوانین کالا تبعیت نمی‌کند. هر کالایی در معرض تلف شدن و از مد افتادن بوده و نگهداری آن همراه با هزینه است، به همین خاطر باید به سرعت در بازار عرضه شود؛ در حالی که پول هیچ یک از این خطرات را نداشته و با توجه به رجحان نقدینگی پول، بازدهی خودی پول بیشتر از دارایی‌های دیگر است و گنز پول صورت می‌گیرد. بنابراین هیچ زمانی بازار حقیقی پول بر اساس عرضه و

تقاضای پول شکل نمی‌گیرد. این در حالی است که با خارج شدن پول از جریان اقتصادی، چرخ‌های اقتصاد نیز از کار می‌افتد. به بیان واضح‌تر، ضوابط بازار در مورد پول برقرار نیست. از یک طرف صاحبان مشاغل و خانوارها برای تأمین کالاهای سرمایه‌ای و نیازهای مصرفی متقاضی وام هستند؛ از طرف دیگر، صاحبان پول نقد تنها در صورتی حاضر به عرضه پول خود هستند که بهره دریافت کنند. بنابراین، در نظام سرمایه‌داری بهره رشوه‌ای است که به صاحبان پول نقد داده می‌شود تا این کالای حیاتی را عرضه کنند. واضح است تا زمانی که پول از چنین ماهیتی برخوردار باشد، حاکمیت و سلطه اصلی با پول و سرمایه خواهد بود و نیروی انسانی چاره‌ای جز اسارت و بندگی نخواهد داشت. نتیجه نهایی نظام پولی مبتنی بر بهره، علاوه بر بحران‌های اقتصادی و زیست محیطی، ایجاد شکاف طبقاتی و تنش‌های اجتماعی بین فقیر و غنی است و باعث از بین رفتن سنت انفاق، قرض الحسنه و اجتماع‌های انسانی می‌شود. به همین دلیل تمام ادیان الهی آن را ممنوع کرده‌اند و بدترین کيفرها را برای آن در نظر گرفته‌اند.

همچنین، نرخ بهره پولی عامل جدایی پس‌انداز و سرمایه‌گذاری است؛ زیرا با توجه به این که نرخ بهره پولی حدی است بر بازدهی سرمایه‌گذاری، تمایل کل به سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد و پروژه‌های سرمایه‌گذاری کمتری حایز اولویت انتخاب خواهند شد؛ بنابراین این شکاف بین پس‌انداز و سرمایه‌گذاری بیشتر خواهد شد و رکود عمیق‌تر می‌شود. نتیجه بحث این می‌شود که کل پس‌اندازی که به وسیله خانوارها از نظام خارج می‌شود، به چرخه اقتصاد بر نمی‌گردد.

این کتاب در نه فصل تنظیم شده است و با نگاه انتقادی به ماهیت پول و بهره، به بحران‌های اقتصادی-اجتماعی ناشی از آن نیز پرداخته است. تأکید اصلی این کتاب بیشتر بر ماهیت بهره و بحران‌های اقتصادی-اجتماعی ناشی از آن است و بحث ماهیت پول به طور اجمالی بررسی شده و انشاءالله در جلدی مجزا به این بحث پرداخته خواهد شد. بنابراین، در فصل اول به طور اجمالی به بیان ماهیت پول و سیر تحول آن پرداخته شده است. در فصل ۲، مفهوم، ماهیت و سیر تاریخی ممنوعیت بهره در غرب بررسی شده و مخالف با بهره از عهد عتیق تا قرن هجدهم دنبال شده است. در فصل ۳، "دکترین غرب در دفاع از بهره" و به سیر تحولات تضعیف نظریه ممنوعیت بهره در غرب پرداخته شده

است. در فصل ۴، "تبیین و نقد ماهیت نظریه مولد بودن سرمایه" و در فصل ۵، "تبیین و نقد ماهیت نظریه مولد فیزیکی بودن سرمایه بوم باورک" صورت گرفته است، در فصل ۶، "تبیین و نقد ماهیت نظریه بهره فیشر"، و در فصل ۷، "ماهیت نظریه بهره صفر شومپیتر" تبیین و نقد شده است. در فصل ۸، "به تحلیل رابطه نرخ بهره پولی و بحران‌های اقتصادی پرداخته شده و راه برون‌رفت با رویکرد اسلامی" مطرح شده است. در نهایت در فصل ۹، به رابطه بین نرخ بهره اسمی، مالیات تورمی و رفاه پرداخته شده است.

با توجه به اهمیت موضوع مطرح شده، از هر گونه نقطه نظر و انتقادات اساتید، پژوهشگران و دانشجویان جهت بهبود و تکمیل اثر فوق ذکر با کمال میل و سپاسگذاری استقبال به عمل می‌آید. نظرات و نکات اصلاحی را به آدرس ایمیل izadkhasti321@gmail.com ارسال نمایید تا مؤلفان را در هر چه پربارتر ساختن اثر در چاپ بعدی یاری نمایند.

دکتر حجت ایزدخواستی - دکتر رحیم دلالی اصفهانی